

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvailkaa mahdolliset muutostarpeet.

En

Mahdolliset muutostarpeet.

TEM:n näkemyksen mukaan kulttuuripolitiikan tavoitetilä ei kuvaa millaista muutosta nykytilanteeseen tavoitellaan. Esimerkiksi luovien alojen odotetaan tuottavan enemmän kuin mitä niihin nyt panostetaan julkisia varoja. Näin on jo nyt kun tarkastellaan luovien alojen liiketoimintaa.

Kulttuuripolitiikan visio ei voi määritellä elinkeinopolitiikan tavoitteita. TEM esittää tekstiä muokattavaksi seuraavasti: ”Onnistuneen kulttuuripolitiikan seurauksena...”. Yhtenä perusteluna TEM toteaa, että visiossa ei ole nostettu esille muitakaan liitteessä 3 mainittuja politiikkalohkoja.

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

En, tavoitteet eivät vastaa omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvailkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

Luvussa 2 TEM pyytää muokkaamaan tavoitetta ”3. Kulttuuri on jokaisenoikeus”. TEM:in näkemyksen mukaan tekstissä ei tulisi käyttää käsitettä ”jokaisenoikeus”. TEM ymmärtää, että tavoitteena on viitata kulttuurin monimuotoisuuteen ja saavutettavuuteen. Ympäristöministeriön mukaan ”Jokaisenoikeuksilla tarkoitetaan jokaisen Suomessa oleskelevan mahdollisuutta käyttää luontoa siitä riippumatta, kuka omistaa alueen tai on sen haltija. Oikeuksista nauttimiseen ei tarvita maanomistajan lupaa eikä niistä tarvitse maksaa. Jokaisenoikeutta käyttämällä ei kuitenkaan saa aiheuttaa haittaa tai häiriötä maanomistajalle, maankäytölle, luonnolle tai muille ihmisille.”. TEM:in

näkemyksen mukaan toiseen kontekstiin vakiintunutta käsitettä ei ole syytä nostaa kulttuuripoliittiseen keskusteluun ilman laajempaa keskustelua käsitteen uudelleenmäärittelystä. TEM:in näkemyksen mukaan tavoite 3 on uudelleenmuotoiltava ja samalla varmistettava tekstin yhdenmukaisuus käsitteen osalta kautta tekstin.

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

-

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

TEM mahdollistaa ja tukee luovien alojen liiketoiminnan kehittämistä. Yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa valmistelussa oleva luovan talouden kasvustrategia ja sen laatimisen tueksi asetettava luovan talouden neuvottelukunta omalta osaltaan edistävät kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanoa työ- ja elinkeinoministeriössä ja ministeriön hallinnonalalla. Matkailupolitiikan valmistelussa tehdään opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa tiivistä yhteistyötä erityisesti kulttuurimatkailun vahvistamiseksi.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

TEM näkee ansiokkaana, että kulttuuripoliittisen selonteon yhteydessä on käyty laajaa keskustelua eri toimijoiden kanssa. Ministeriö kuitenkin kokee, että tapaamisissa ja keskusteluissa esiin nousseita asioita ei valitettavasti ole riittävän laajasti työstetty yhdessä selontekoa valmistelleen työryhmän kanssa. Lausunnolle lähetetty versio selonteosta ei ole ollut valmistelevalta työryhmältä nähtävänä ennen lausuntokierroksen aloittamista, joten selonteon toimenpide-ehdotukset ovat paikoitellen kokoelma erilaisten toisistaan irrallisten tilaisuuksien tuottamia ideoita ja toiveita. Toimenpide-ehdotuksista puuttuu asiantuntijoiden arvio esitysten toteutuskelpoisuudesta ja relevanttiudesta suhteessa aiempiin tai käynnissä oleviin toimenpiteisiin. Selonteon toimenpideosan teksti ei tavoita sitä kulttuurialojen nykytilanteen ja haasteiden kuvausta, joka on esitetty selonteon liiteosassa.

TEM ei ole toistaiseksi valmis priorisoimaan esitettyjä toimenpiteitä. Monessa toimenpiteessä on näkemyksemme mukaan muokkaustarpeita, jotta voisimme esittää niitä sellaisenaan priorisoitaviksi. Kommenttimme toimenpiteisiin on sisällytetty lukukohtaisiin kommentteihin:

Luku 1 Kulttuuripoliittisen selonteon perusta / Mitä on kulttuuri ja kulttuuripolitiikka?

Selonteko käsittelee ”kulttuuri- ja luovien alojen toimintaedellytyksiä niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi” (s. 9). Kuitenkin luvussa 1.1. keskitytään puhtaasti kulttuurin ja kulttuuripolitiikan määrittelyyn. TEM kannattaa selonteossa tehtyä määrittelyä kulttuurista ja kulttuuripolitiikasta sekä määrittelyä kulttuuripolitiikan tavoitteeksi. TEM ei kannata kulttuurialojen ja luovien alojen rinnastamista selonteossa, koska ne ovat vain osittain päällekkäisiä toimialoja. Jos molemmat toimialat halutaan pitää mukana selonteossa, tulisi käsitteet selkeyttää suhteessa toisiinsa ja huomioida vaikutukset myös koko tekstissä, mukaan lukien selonteon visiossa ja toimenpiteissä.

Luovien alojen toimijat ja toiminta ovat usein yritysten toteuttamaa markkinaehtoista tuottoa tavoittelevaa liiketoimintaa, jonka edistämiseen ei voi käyttää kulttuuripolitiikan instrumentteja kuten apurahoja. Siten kulttuuripoliittinen linjaus ei voi myöskään määrittellä luovien alojen kehittämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Kulttuuripolitiikalla on tärkeä tehtävä varmistaa yhteiskunnan kannalta kulttuurisesti merkittävän toiminnan säilyminen niiltä osin, joihin kaupallisesti kannattavan toiminnan rakenteet eivät riitä.

Kulttuuripolitiikan tavoitteeksi on määritetty mm. taloudellisen kestävyuden tavoittelu (s. 10). Niukkuuden aikana selonteossa lienee mainita, että kulttuuripolitiikan (kuten kaikkien muidenkin politiikkalohkojen) tavoitteena tulee olla taloudellinen kestävyys myös julkisen talouden kannalta.

Luvussa 1.2. tulisi TEM:in näkemyksen mukaan tarkentaa arvoketjun määrittelyä. Arvoketju on yritysten muodostama ketju, joka kuvaa tuotteen kehittymistä raaka-aineesta itse tuotteeksi, joka päättyy lopulta asiakkaalle. Arvoketjussa jokaisella yrityksellä on tärkeä rooli tuotteen valmistumisessa ja taloudellisen arvon muodostumisessa. Selonteossa esitetystä kulttuurin arvoketjussa kuvataan kulttuurisen tai luovan sisällön matkaa kulttuuriperinnön luomasta pohjasta yleisön käyttöön. Arvoketju-sanana käyttö luo tässä yhteydessä helposti vääriä mielikuvia siitä, että kysymyksessä olisi vastaavanlainen arvonluonnin prosessi kuin luovien alojen yritysten ekosysteemeissä. Kysymyksessä on kaksi eri lähestymistapaa ja samalla erilaiset arvonluonnin mekanismit, joita ei pidä sekoittaa toisiinsa. TEM ehdottaa, että selonteossa käytettäisiin arvoketjun sijaan toista termiä. Selonteossa sanotaan, että ”arvoketju osoittaa kulttuurin läsnäolon kaikkialla” (s. 11). TEM esittää pohdittavaksi, voisiko korvaava termi olla ”kulttuurin läsnäolon vaiheet ja suhteet yhteiskunnassa” tai vastaava.

Luvussa 1.3. (Kulttuuripolitiikan nykytilanne) puhutaan välillä kulttuurialoista ja välillä kulttuuri- ja luovista aloista. Kokonaisuus on epälooginen. Selonteossa tulisi selkeästi määrittellä, mikä on luovien alojen rooli suhteessa kulttuuripolitiikkaan. Esimerkiksi sivulla 3 ”kulttuurin kukoistava toimintaympäristö” -otsikon alla selkeästi erotellaan kulttuuriala ja luovat alat, kun puhutaan ”kulttuurialan ja luovien alojen väliset synergiaedut”. Sen sijaan luvussa 1.3. luovat alat esitetään osana kulttuuripolitiikan vaikutuskenttää, vaikka luovien alojen koko ja merkitys taloudellisesti on kulttuuripoliittista näkökulmaa huomattavasti suurempi. Luovat alat ja niiden ympärille rakentunut luova talous on sekä taloudellisesti että muiden toimialojen kehittymisen kannalta keskeinen osa yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä arvonluonnin kehittymistä. Kulttuuripolitiikan rooli on taas keskeinen kulttuuriin liittyvien arvojen kautta. Luovilla aloilla ja luovassa taloudessa tavoitteena

on varmistaa eri toimialojen ja arvoketjujen toimivuus yritysten talouden, ei yksittäisten sisällöllisten hankkeiden, näkökulmasta. Esimerkiksi sivulla 16 oleva kuvio kuvaa luovien alojen liikevaihtoa, jonka kertymisestä ainoastaan osa pohjautuu kulttuuripolitiikkaan. Esimerkiksi kuviossakin esille nostettu peliala ei ole kulttuuripolitiikan toimenpiteiden piirissä ja av-alastakin ainoastaan osa. Kuvio ei siten myöskään kerro kulttuurialasta tai sen asemasta kuten kuvatekstissä virheellisesti väitetään.

Luvussa 3.2. TEM:in näkemyksen mukaan jää epäselväksi, keitä ovat kulttuurin tekijät. Tarkoitetaanko tässä henkilöitä, eli taitelijoita ja erilaisten organisaatioiden työntekijöitä vai tarkoitetaanko tässä tekijöillä myös erilaisia organisaatioita? Taiteen ja kulttuurin kenttä muodostuu monenlaisista tekijöistä, joilla kaikilla on omat tarpeet ja haasteet. Eri tekijäryhmät tulisi määritellä ja asettaa kullekin keskeiset tavoitteet ja niihin ohjaavat toimenpidekokonaisuudet.

Esimerkiksi yleisten rahoitusinstrumenttien maininta ei kerro siitä, millaisia tavoitteita on tarkoitus asettaa toisaalta julkisesti tuetun ja toisaalta yritystoiminnan muodossa olevien toimijoiden osalta. Väärin kohdennettu julkinen tuki heikentää yritysten toiminnan mahdollisuuksia ja siten kasvattaa paineita julkisen rahoituksen määrän nostamiseen.

TEM suhtautuu pienellä varauksella luvussa 3.3. esille nostettuun ehdotukseen laaja-alaisen kulttuuri- ja luovien alojen toimielimen perustamiseen. Toimialojen resurssit ja organisoitumisaste toimielimen kaltaiseen työskentelyyn selonteon edellyttämällä laajuudella ei vielä ole riittävällä tasolla, eivätkä tulevien vuosien rahoitusleikkaukset mm. kulttuuripolitiikan sektorilla paranna tilannetta lähitulevaisuudessa.

Luvussa 3.3. tehtyyn ehdotukseen perustaa kulttuuri- ja luovien alojen toimikunta tutkimus- ja innovaationeuvoston (TIN) yhteyteen TEM suhtautuu neutraalisti. TEM haluaa kuitenkin nostaa esille, että TIN toimii nyky muodossaan vuoden 2027 loppuun asti. Seuraava hallitus linjaa sen jälkeen, miten seuraavalla parlamentaarisella kaudella asiakokonaisuutta lähestytään. Jos toimikunnan perustamista lähdetään selvittämään, TEM ehdottaa pohdittavaksi, että toimikunnan teema linkittyisi vahvasti arvontuotantoon ja aineettoman pääoman kasvattamiseen Suomessa. TEM:in ehdotuksena toimikunnan teemana voisi olla kulttuuri- ja luovien alojen sijaan luovat alat ja aineeton pääoma.

3.4. Uudistumisen, kestävyden ja kasvun mahdollistaminen

Business Finlandia ja kulttuurialan virastoja koskevassa kirjauksessa todetaan, että ”Rahoitusinstrumentteja sovelletaan tukemaan myös pieniä ja alkuvaiheen luovien alojen yrityksiä ja yrittäjiä joustavasti.”. TEM korostaa, että Business Finlandin rahoitusvälineiden kehittämisessä tulee kuitenkin ottaa huomioon muun muassa EU:n valtioneuvoston päätökset, valtionavustuslain säännökset ja T&K-rahoitusta koskevat yleiset linjaukset ja päätökset.

Lausetta ”Varmistetaan, että luovien alojen toimijoilla on mahdollisuus hyötyä myös valtion TKI-rahoituksesta.” TEM ehdottaa muokattavaksi, koska luovien alojen toimijoilla on jo nyt mahdollisuus hyödyntää valtion TKI-rahoitusta. Lisäksi Business Finlandin TKI-rahoitus on kilpailtua, eikä sen saantia voi varmistaa vaan rahoitus myönnetään parhaimmille hankkeille. TEM ehdottaa lausetta muokattavaksi seuraavasti: ”Edistetään luovien alojen edellytyksiä hyödyntää valtion TKI-rahoitusta jatkossakin.”.

Luovien alojen kasvustrategiasta on sovittu alustavasti käytettävän nimeä luovan talouden kasvustrategia. TEM ehdottaa, että kasvustrategian valmistelun edistyttyä samoja sanamuotoja käytettäisiin myös selonteossa. TEM ehdottaa lausetta ”Luovien alojen kasvustrategialla edistetään...” muokattavaksi muotoon ”Luovan talouden kasvustrategialla edistetään luovan talouden liiketoiminnan ja liiketoimintaympäristön kasvua.”. Toisin kuin selontekoon on esitetty kirjattavaksi kasvustrategiassa ei luoda uusia rahoitusmalleja, joilla tuetaan taide- ja kulttuurialojen potentiaalin hyödyntämistä. Kasvustrategian laadinnassa voidaan tunnistaa uusien rahoitusmallien tarve luovan talouden liiketoiminnan kehittämiseksi, mutta rahoitusmallit laaditaan muissa prosesseissa. TEM pyytää muokkaamaan rahoitusmallien laadintaa koskevaa kirjausta.

EU-vaikuttamista koskevat toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta TEM ehdottaa ne tiivistettävän yhdeksi toimenpiteeksi. Erityisesti, koska ”osaamiskeskittymät” jää toistaiseksi määrittelemättä ja siten kyseinen toimenpide varsin hahmottomaksi.

InvestEU-ohjelmaan liittyvää kirjausta TEM ehdottaa muokattavaksi seuraavasti: ”Pohditaan vaihtoehtoja, joilla suomalaiset kulttuuri- ja luovan alan yritykset voivat hyödyntää InvestEU-ohjelman takausvälinettä.”. Perusteluna muokkaukselle TEM huomauttaa, että takausväline ei ole julkisen hallinnon tarjoama työkalu vaan ensisijaisesti EIR:n ja pankkien yhdessä tarjoama takausväline, jonka avulla pankit itsenäisesti päättävät rahoituksen kohdentamisesta.

TEM kannattaa rahoittajien välisen vuoropuhelun edistämistä selonteon toimeenpanon edistämiseksi. TEM huomauttaa kuitenkin, että TEM:in hallinnonalalla rahoituksella pyritään edistämään yritystoimintaa tai sen toimintaympäristön kehittämistä eikä sektorikohtaisesti (esimerkiksi kulttuuriala).

Luvussa 3.6. on esitetty toimenpiteeksi ”Laaditaan konkreettiset toimenpiteet kulttuurin edistämiseksi kestävän kehityksen kontekstissa osana kansallista kestävän kehityksen strategiaa 2022–2030 sekä Agenda 2030:n kansallista toimeenpanoa, ja integroidaan kulttuurinäkökulmat osaksi ilmastopolitiikan ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimia.” TEM kannattaa kulttuurinäkökulmien integroimista osaksi kestävän kehityksen kontekstia.

3.7. Kulttuurin kukoistava toimintaympäristö

Ensimmäinen toimenpide ”Kulttuuri- ja luovien alojen julkinen rahoitus ja rakenteet...” lienee väärässä paikassa. Kysehän on mitattavasta tavoitteesta eikä muihin listalla oleviin toimenpiteisiin rinnastettavasta toimenpiteestä.

Kohdassa ”Luovia aloja edistetään arvoketjuja vahvistamalla...” TEM esittää kohtaa tiivistettäväksi. Tekstiluonnoksessa mainitaan aineettoman pääoman erien huomiointi yritysten taseessa kahteen kertaan. Lisäksi TEM huomauttaa, että selonteon toimeenpanossa ei ole tarkoituksenmukaista todeta, että ”varmistetaan” aineettoman pääoman erien huomiointi yritysten taseessa. Todenmukaisempi kirjaustapa olisi ”edistetään”.

TEM ehdottaa seuraavaa kirjausta poistettavaksi selonteosta: ”Mahdollistetaan lainsäädännössä kunnille hotellivierailujen yhteydessä kerättävä matkailijamaksu, jolla rahoitetaan kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluita.”. TEM:in näkemyksen mukaan matkailuelinkeinon tehtävänä ei ole kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelujen ylläpitoon osallistuminen. Lisäksi TEM toteaa, että jos matkailijaveroa lähdetäisiin valmistelevaan ja veron kohdentaminen tiettyyn tarkoitukseen olisi mahdollista, ei olisi tarkoituksenmukaista priorisoida kerättyjen varojen kohdentaminen kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluihin. Matkailijaverolla tulisi kattaa ensisijaisesti matkailun aiheuttamaa kulutuspainetta esimerkiksi tieverkoston tai jätehuollon ylläpidossa tai kehittää matkailualan toimintaedellytyksiä.

Luvussa 3.8. esitetään toimenpiteeksi ”Vahvistetaan kansainvälistymisen tukirakenteita sekä rahoitusinstrumentteja (mm. valtion vientituki, tuotantokannustin, hallinnollisesti kevyt tukirakenne messu- yms. osallistumiselle, kansainvälistymisen tuki- ja välittäjäorganisaatioiden roolin vahvistaminen)”. TEM katsoo, että ennen tukirakenteiden vahvistamista tulisi tarkastella alan kansainvälistymisen tukemista kokonaisuutena ottaen huomioon eri toimijoiden tarjoamat tuet. Tarkastelussa on otettava huomioon muun muassa EU:n valtiontukisääntelyn asettama taloudellisen toiminnan vientitukien pääsääntöinen kieltä sekä kansallisesti vähenevät rahoitusvaltuudet kansainvälistymisen tukemiseen ja tämän takia tarvittava priorisointi.

Kyyrä Sanna
Työ- ja elinkeinoministeriö